

Ղիպոսան ճարդ ճը կ'ըլլայ, Բայց անկա-
րող, իր պարագիւրուն պօղեպ, ու գործնական
առաքինութիւններէ զուրկ :

(Ժ) Ե որ մատենագրական ուսման հետ
բարոյական կրթութիւն միայն ըլլայ :

Ղարջեալ անկարող գիտուն ճը կ'ըլլայ .
Լեւրեա առաքինութեան ցոյրա Բանախօս
ճը, Բայց ոչինչ աւելի :

(Ժ) Ե որ մատենագրական ուսման
հետ մտաւորական դաստիարակութիւն
միայն ըլլայ՝ առանց բարոյական ու կրօ-
նական կրթութեան ,

Ղիպոսան ճարդ ճը կ'ըլլայ, յաջող, հաաջի,
Բայց առանց խղճմանի ու առանց կրօնի :

(Ժ) Ե որ բարոյական կրթութիւնը
միայնակ ըլլայ ,

Խղճմանի խնդիրներու լուծման պը-
տող կ'ըլլայ և ոչ ուրիշ Բան ճը :

(Ժ) Ե որ բարոյական կրթութեանը
հետ մտաւորական դաստիարակութիւ-
նը միացած ըլլայ ,

Հոգա ու հաաջի ճարդ կ'ըլլայ, Բայց
հաաջած ամէն Բանը պահաւ կը հաա :

Երեսայի դեռ այս անմտութեամբ կըր-
ճատած դաստիարակութեան մանրա-
մասն նկարագրութիւնը ընել, ու դեռ
շատ ցաւալի օրինակներ կրնայի տալ
անկազմակերպ մարդու, գէշ դաստիա-
րակուած մարդու, թշուառ մարդու,
որ իրենց մեղապարտ կամ անկարող
դաստիարակները միշտ կը յանդիմանեն
բնութեան իրենց տուած ձիրքերը չը-
ճանչնալուն, մարդկային արժանաւո-
րութեան իրաւունքները ոտքի տակ
առնելուն ու Երարին գործքը անար-
գած ըլլալուն համար :

Ի կատար գործոյն յետեալ թէ չգիտեցէ զբո-
լորն ածել :

(ՈՐԱՏԵԱՅ ՔԵՐԹ . 35)

Եւելի կ'ախորժիմ տեղն 'ի տեղը
դաստիարակութեան միջոցներուն վրայ
խօսիլ ու կրկնել, թէ ինչպէս պէտք է
ըլլալ այդ գործքը՝ և թէ ինչ պէտք է
ընեն ասոր համար ԿՐՕՆԸ, ԲԱՐԵԿԸՐ-
ԹՈՒԹԻՒՆԸ, ՈՒՍՈՒՄԸ և ՆԻԹԱԿԱՆ
ԽԱՄՔԱՆԵՐԸ :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Դիւանարցոյրիւն . — Խօսուել տախտակ :

Սարգկային բնութեան ամենէն ա-
ւելի ցանկալի սեպուած հետազոտու-
թիւններէն մէկն ալ ամէն ատեն եղած
է ապագայն, վերջի ըլլալիքները գիտ-
նալ . “ Յօժարութիւն կամաց մարդ-
կութեանս՝ ներհուն լինել տեսանի ա-
պառնեալն քան ներկային , վկայեց մեր
քաջահմուտ նախնիքներէն մէկը : Եւ
ազգեր ունեցած են այնպիսի անձինք,
որ իրենք զիրենք ապառնիին թարգման
ու նկատող քարոզելով՝ համարձակել
են հաւտացնելու թէ իրենք մարգա-
րէութեան գաղտնիքն ունին և գիտեն :
Եւ մին մոլար ու աւելորդապաշտ կրօնք-
ները այս խաբեբայ ու շահասէր մարդոց
հնարքներն են : Սակայն Երարիւ, որ
իր բարութեամբը թողուց մարդուն որ
անցեալը կարենայ ճանչնալ, որպէս զի
օգտակար դասեր իրեն անկէց հանէ,
իր իմաստութեամբը ապագայէն մեղի
այս օգուտը չնկատելով՝ անթափանցե-
լի քողով մը ծածկեց զայն մեր աչքին
առջև : Եւ տկարամիտ տեսութեանցն
առջև ապագայն՝ այն եօթնակնիք գիրքն
է, “ զոր ոչ ոք կարէ ոչ 'ի յերկինս և ոչ
'ի ներքոյ երկրի՝ բանալ զգիրքն և ոչ
նայիլ 'ի նա , : Եւ տուած միայն իր ան-
հասանելի գիտութեամբը գիտէ 'ի յա-
ւիտենից ըլլալիքն . ու թէ որ երբեմն եր-
բեմն այդ անմերձեանալի գրքին մէկ էջը
կամ թուղթը Սովսեփ մը, Ղաւթի,
Լսայեայ մը առջև բացել ցուցուցեր
է, միայն իմացնելու համար էր թէ
իրեն ամենատես աչքին առջև ծածուկ
բան մը չկայ, և թէ ապագայն ու
ներկայն մարդկային մտաց յարմար ա-
նուններ են միայն . և միանգամայն այդ
մարգարէութիւնները մէյմէկ աստղի
պէս երբեմն երբեմն կը ցոլացնեն մարդ-
կութեան վրայ պատած համատարած

խաւարին մէջէն , աւետելու և յուսա-
ցընելու իրենց կենսաբեր լճուռն ծա-
գիլը , որուն լճետարանին վկաները հա-
զարաւոր տարիներով առաջ կը պա-
տրաստէր ամենագէտն լստուած : —
Ինքն իսկ ճշմարտութիւնը ըսաւ մարդ-
կութեանս . “ Ոչ է ձեզ գիտել զժամն
և զժամանակս , զոր հայր եղ յիւրում
իշխանութեան ” : Լսա ուրեմն մարդ-
կային բնութենէ վեր բան է ապագային
տեսութիւնը , և ինչ որ բնութենէ վեր
է՝ մենք մեզմէ չենք կրնար անոր հաս-
նիլ . այն բանին որ չենք կրնար հասնիլ՝
մեզի համար անկարելիներուն կարգը կը
համարուի , և ով որ անկարելոյն ետեւէն
կ'իյնայ՝ յանդուգն է կամ անմիտ : Լս-
միտ՝ թէ որ առանց մտածելու և իր
կարողութեանը չափը գիտնալով՝ կը փա-
փաքի . իսկ յանդուգն՝ երբոր կը ժպրհի
ամբարտաւանութեամբ ջանալ անցնե-
լու այն աւագէ թումբը , զոր դիմացը
ձգեր է լճարիչն՝ ըսելով . “ Յայդ վայր
եկեցես ” . մինչև հոն՝ քու սահմանդ .
անկէց անդին որ ուզենաս անցնիլ՝
“ Լսողէն խորտակեցին ալիք քո ” :

Լայց սակայն արարչադիր հրամանն
ու նոյն իսկ բնութիւնը իր տկարու-
թեան բողոքներովը բաւական չեղան
մարդուս այդ բուռն յօժարութեան ա-
լիքները զսպելու : Լարին ու չարը ճանչ-
նալը Լախամարդոյն համար ապագայ
բան մըն էր , որով և իր բնութենէն շատ
վեր . “ Լս լինիջիբ իբրև զլստուածս ” :
Լսս հրապոյրքը իրեն միտքը ձգողը
բանսարկուն էր . ինքը դարձեալ սովրե-
ցուց ու թելադրեց մարդկանց այդ աս-
տուածավայել գիտութեանը հասնելու
համար իրաւցընէ սատանայի մը արժա-
նաւոր միջոցները . “ () ի զոր ինքն չու-
նի , գիտիդ այլում շնորհիցէ ” , ըսաւ յան-
դիմանելով Սկեբերան . բայց թէ որ
մարդարեւութեան շնորհքն ու կարողու-
թիւնը չկրցաւ տալ , սակայն տուաւ
զայն որ ունէր , տուաւ իր ստութիւնը ,
ամբարտաւանութիւնն ու յանդգնամիտ
ապստամբութիւնը լստուծոյ յաւիտե-
նական օրինացը դէմ ձեռք վերցընելու :
Լսկից առաջ եկան մոգութիւնը , կա-

խարդութիւնը , աստեղագիտութիւնը
ու ամէն տեսակ հմայքները ու աւելորդ
դապաշտութիւնները՝ ի յաւիտենա-
կան նախատինս մարդկային բնութեան ,
որ իր ամբարտաւանելովը այն աստի-
ճանի կուրցաւ , որ ընդդէմ ոչ միայն
կրօնից , հապա նաև ուղիղ բանին ալ՝
այնպիսի մոլար ու ամենայիմար միջոց-
ներու ձեռք զարկաւ , ջանալով որ մտաց
աչքին առջևի պատած մթութիւնը
փարատէ ու իբր թէ ըսէ լստուծոյ .
“ Բու նախանձոտ զգուշութիւններդ
գիտեմ ես ի դերև հանել . ամենատես՝
միայն դու չես ” : Զրսէ ինձի մէկը թէ
ամէն կախարդ ամէն մոգ ալ այդ մտա-
ծութիւնը չունին . վասն զի թէ և
անմիտ յօժարութիւն մը , թէ և տգի-
տութիւնը , թէ և շահասիրութիւնը
պատճառ սեպուի իրենց խաբէութեան
ցը , սակայն նոյն իսկ գործը ստութիւն
է , ու ստութեանց հօրը սատանային
արուեստը . և կրօնից ու բնական օրի-
նաց ալ դէմ ելլելովը՝ լստուծոյ դէմ
ապստամբութիւն : Լսաղ , որ ինչպէս
տգիտութիւնը , ասանկ ալ այս թանձր
ստութիւնը մարդկային ընկերութեանց
մէջէն երբէք անհետ չեղաւ , ու Լուս-
քելոյն ըսածին յարմար՝ նոյն այս դի-
ւահնար արուեստները պիտի ըլլան
կորստեան որդւոյն՝ Լեռին ձեռքը վեր-
ջին գործի խաբէութեան :

Լս թէպէտ քրիստոսական կրօնից
աստուածային լուսոյն դիմաց նշաւակե-

1 Մեր սուրբ հայր մէկը Յովհ . Մանգակունի
կաթողիկոսը , հարեանցի այսչափ տեսակ կա-
խարդութիւն կը յիշէ . “ Արդ յորժամ ի խտիրս
և ի հմայս և ի Վիւսս և ի Գիւթութիւնս և ի Թով-
չուութիւնս և ի Հատահարցութիւնս և ի Հաւա-
հմայութիւնս և ի Մաղաբախտութիւնս , և ի Քուա-
հարցութիւնս և ի Հեղահարութիւնս և ի հմայ-
ութիւնս , և ի Միջագիտութիւնս , և ի Գիրարա-
րութիւն , յԱստեղագիտութիւնս , ի Գիւհահար-
ցութիւնս , յՕրահմայս , ի Լուսնախտիրս , և ի
Էղջախտիրս , յՈղոտանահմայս , ի Գեղահմայս ,
ի Սննիկոնս , յՈւռութս , ի Բախտս , ի Ճակա-
տագիրս , և ի Գիր Պահարանի և յամենայն ի
Հարժմակս Բժժանաց , հմայց , Գիւթաց յորս
կոչեն զչեան , յԱղ , յԱրկամ , ի Զուր , ի Նարո-
տըս , յԵւղս , ի Գարի , ի յՈւրունս , ի Մոմ և ի
Հեր գլխոյ և յամենայն Պղծութիւնս որով պղղ-
ծենն և կորուսանեն զոգիս հնազանդելոցն ” :

ցան մոգութեանց սատանայական խաբէութիւնները , բայց սակայն ամէն տեղ չծագեց այդ լոյսը , և ոչ ալ ամէն տեղ հաւասարապէս : Վիտելու բանն այս է , որ ուր որ մերսուրբ հաւատքը տարածուած ու արմատաքի հաստատուած է , հոն սատանային պաշտամունքներն ալ , խաբէութեանց անուններն ալ ամենաքիչ լսուած են ու կը լսուին : Եւրոպայի առջի չորս դարերուն՝ քանի որ հեթանոսութիւնը վերջի շունչը հասած Վրիստոսի Հարսին հետ կը պատերազմէր՝ կախարդ , հոգ , դիւանահար , աշխարհ լեցուն էին աշխարհքիս վրայ : Իսկ Եւրոպայի խաղաղանալէն վերջը երկու իրեք հարիւր տարիէն աւելի գրեթէ վերացուելու պէս եղան այդ անուններն ալ . միջին դարուն բարբարոսաց արշաւանքներէն սկսեալ՝ նորէն սկսան ոյժ առնուլ . անկէց ետեւ , երբ քրիստոնէութիւնը արդի պայծառութեանը հասաւ՝ կախարդութիւնը բոլորովին անհետ կորսուեցաւ , ու դիւահարաց պատմութիւններ՝ երկու իրեք հարիւր տարուանս մէջ մատի վրայ կը համրուին Եւրոպայի մէջ , անոնք ալ թէ որ ստոյգ են նէ :

Եւս ամենաճշմարիտ տեսութեանէն երկու հետեւանք կրնանք հանել . մէյ մը՝ թէ ուրեմն ուր որ դեռ կախարդի , վհուկութեան , դիւահարներու անուններ կը լսուին , ըսել է թէ դեռ հոն՝ եթէ քրիստոնէութիւնը մտած ալ ըլլայ՝ պէտք եղածին պէս հաստատուած չէ , ինչպէս են արեւելեան քրիստոնէից շատ կողմերը . և երկրորդ՝ թէ ուր որ հաւատքի պակասութիւնը տիրած է ու ճշմարիտ կրօնը սկսեր է մթնոլորտի դիւանական զօրութիւններն ու արուեստները հոն կը սկսին երևնալ , ու կը նորոգին դարձեալ մոգութիւնը ու կախարդութիւնները : Եւ ահա այս բանիս տիուր փորձը սկսանք տեսնել մենք ալ մեր աչքովը նախ և առաջ Հիւսիսային Բլոքի-կայի վրայ :

Եւսորուան օրս , տախտակներն սկստան մարդուս հետ խօսիլ , մարդ փայտին հարցմունքներ կ'ընէ , ու փայտը պատասխան կու տայ , Փայտի չոր կտորի

մը մարդ իր չգիտցածը կը հարցնէ , ու այդ չոր փայտի կտորը անանկ բաներ կը զրուցէ , այնպիսի ծածուկ ու չգիտցուած բաներ կը սովորեցնէ որ մարդուս մտքէն չէր անցներ . մարդ այդ չոր կտորէն սովորածը կ'երթայ ուրիշին կը պատմէ , և լրագիրներու ձեռքով բոլոր աշխարհք կը տարածուին : Եւս մը մարդիկ իրենց անտառներուն մէջ թուռներուն թուռը , աստղերուն ընթացքը , զոհերուն աղիքները կը դիտէին ու անոնցմէ պատգամներ կը խնդրէին : Իսկ հիմա քաղաքականացեալ մարդիկ , քրիստոնէութեան տասնընթեք դար ետեւ՝ փայտէ սեղաններէ պատգամ կ'ընդունին :

Եւս այս է խօսուած պատգամներուն հրաշխները , որ անցեալները սկսան , և ուրուն ձայնը ամէն տեղ տարածուեցաւ , ու այն բանն որ 'ի սկզբան բնաբանական փորձ մը կ'երևար , այսօրուան օրս կրնանք ըսել թէ հոգաւորական ըլլալուն վրայ տարակոյս մը չմնաց :

Եւսպիսի ծանր նիւթ մը արժանի է մասնաւոր գիտութեան . և թէպէտ Վադիլիոյ առաքելաշնչան հովիւներէն մէկը կը մօտերս շրջաբերականով մը կը պատուիրէ քահանայից , որ զգուշանան տրգէտներու հետ այս բաներու վրայ խօսակցութիւն բանալու՝ թէ և ոգտելու մտքով ալ ըլլայ , բայց մենք մէկալ կողմանէ գիտնալով , որ այսպիսի բաներու՝ տգէտը իմաստունէն աւելի հետաքրքրութեամբ ետեւէ կ'իյնայ , բայց պակաս դատմունքով ու ամենայն դիւրահաւատութեամբ՝ որ տգիտութեան ծնունդներն են , ասոր համար կերպով մը չարեաց առջն առնելու մտքով յանձն առինք կախարդութեանց ու մոգութեանց վրայ այս հարկաւոր ծանօթութիւնները տալ . և այս նոր Վիւահարցութեան սկիզբը , ու ինչ ըլլալը ըստ կարելոյն բացատրել , որպէս զի խելացին շիտակն իմանայ ու ըստ այնմ ալ չնչահաւատներուն շղալարատութեանցը մտիկ չընէ . միամիտ ու տգէտն գիտնայ ու հաստատուն կենայ սուրբ Եւրոպայի և մեր երանաշնորհ

Հարցը ձեռքով մեզի սովորեցուցած վարդապետութեանը վրայ, որ զմեզ ամէն կերպով կը զգուշացնեն ոչ միայն կախարդութիւններէ, հապա նաեւ անոնց խաբէութեանցն ու արուեստներուն հանդիսատես ալ ըլլալէն:

(ԳԻՏԻ ՀԱՐՈՒՆԱԳՈՒԻ)

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՀ ԲԱՆՏԱՐԿԵԼՈՅՆ

Ի ՇԲԻԼՊԵՐԿ

ՎԵՊՔ

Այս սրտաշարժ վէպքս անանուն իտալացի քերթող մը երգած է ՍԻԼՎԻՈՅ ԲԷԼԼԻՔՈՅ մեծանուն բանաստեղծին վրայ, որ իր երիտասարդական անխոհեմ հայրենասիրութիւնը 10 տարուան խիստ բանտարգելութեամբ մը Շբիլպերկի դղիկին մէջ տուժեց: Վէպքիս Հեղինակը սուտ համբաւէ մը լսելով թէ Բէլլիքոյ այն շրջաօճերուն բեռանը տակ ընկճեր մեռեր է՝ այս ողբս շարժած է երգելու: Սակայն Բէլլիքոյ 20 տարուան վճիռը 10 տարիով լմընցընելով՝ բարեբաղդ գտնուեցաւ իր նախընթաց կենացը խալութենէն անուշահոտ վարուց պտուղներ հասունցընելու, և զրով ալ թողուց իր առջի ընթացիցը քով այնպիսի առաքինակրօն քաղաքավարութիւն մը, որ նկարի մէջ լուսոյ ու ստուերի խառնուրդը մարդուն յիշեցընել կու տայ:

Սիւնաութեանց դէտ, ով լուսին
Լքծաթափայլ արփիդ յերկին,
Ղուքան ըզքօղ պայծառ բեհեզ
Տիեզերացն ընդ ծիր նաւես,
Օ երգ մրտերիմ հաւանընկեր
Երկրիս ըզհետ յածելով մեր:

Երբ պաղպաղուն գունտ քո յերկին
Հուպ առմատչի երկրի, լուսին,
Օսկը ընդ գալուստ քո սիրային
Խանդավառեալ ընդոստ յուզին:

1 Բէլլիքոյի Յաղֆա Մարգիայի Պարֆուշ ոսկեղէն գրքոյը Բաղմակիպիս մէջ հրատարակած ենք: Բայց հիմա առանձին ալ հատորիկ մը կազմեցինք յառաւելագոյն օգուտ մեր ազգային պատանեաց, կրօնից ու բարոյական կենաց մէջ յառաջելու լուսաւնորդ մը իրենց ցուցընելով:

Ընդ սիրելուն ակորժ ի տես
Սիրտն ի գորով յուզեալ այսպէս:

Լքեւադէմ իբրու ծաղիկ

Յարփոյն նըշոյս յառեալ հեզիկ

Լշկունք եւ սիրտ տառապելոյն

Քում թափառին ըզհետ ուղւոյն:

Քոյդ ուղփաճեմ ճաճանչք, լուսին,

Սեզ գըթութեան նըշոյք թըւին:

Ով քան ըզհետ ապերջանիկ

Ի բերկրութեանց հատեալ ողջիկ

Լ՛հ, Սիլվիոյ կայ բանտարգել

Ի Շբիլպերկայ դրդեակ անել:

Կեայ նա, բայց յոյս բարձեալ կենաց,

Սահուն ափանցըն մերձակաց:

Քո դողդոջուն նըշոյք, լուսին,

Օ բարձամբ անկեալ սեաւ դրդեկին

Ընդ աղջամուղջ կամարս նըսեմ

Լուսածագես զըւարթագէմ,

Եւ գդակահար մահուն երես

Խոնջ պատանւոյն անդ նըշմարես:

Լ՛հ, այն եւեթ ի սեաւ դաշտին

Սեռելատիպ դէմք նըկատին:

Իբր առկայծեալ ճըրագ նըւաղ

Ղողդոջելով հուպ առ դագաղ,

Եւ կամ ծաղիկ զերգ սըրբափայլ

Օ սեաւ օթոյիւ մահուն արկեալ:

Ի շըզթայից տուանցն ազատ

Ս շտածընունդք աճեալ առատ

Տիրադիտակ ի ճակատուէն

Ղիսախըռիւ հերքն իջանէն,

Եւ չարստանջ ի խիստ մահճին

Սութ յաղջամուղջ զլանջօք ծըփին:

Շընչոյն անօսր ի տուրեւառ

Ոգիքն ի հեծ քաղին իսպառ:

Կողերք պատեալ յերկաթ կըրկին,

Օսանր ի շըզթայս ձեռք կոչկոճին:

Եւ ոչ մի ձայն գոյ սիրային

Օ ի մեղմեսցէ ըզվիշտ նորին:

Լ՛յլ ահ, վերջին է այս գիշեր

Ղիշեր ցաւոյ մահահրաւեր:

Եւ վաստակեալն ելցէ ոգին

Լ՛գատաճեմ թըռչել յերկին:

Սիտք իւր ի ծուփ յայն ահագին

Սերձեալ ի ժամն ալեկոծին:

Օ ուսոյն անկեալ իբր առ ի բարձ

Ղըլուխն յենու իւր մահազգեսց:

Եւ շըշընչէ հագագ դողդոջ

Իբրու աղբեր ձայնք ի խորոջ: